

Trasa A4 (odcinek śląski) – Route of A4 (Silesia section)

Ryszard Pietrzak

Ratownicze badania archeologiczne na trasie autostrady A4 w latach 2003 i 2004 realizowane przez ekspedycję Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji Patrimonium w Poznaniu.¹

Wstęp

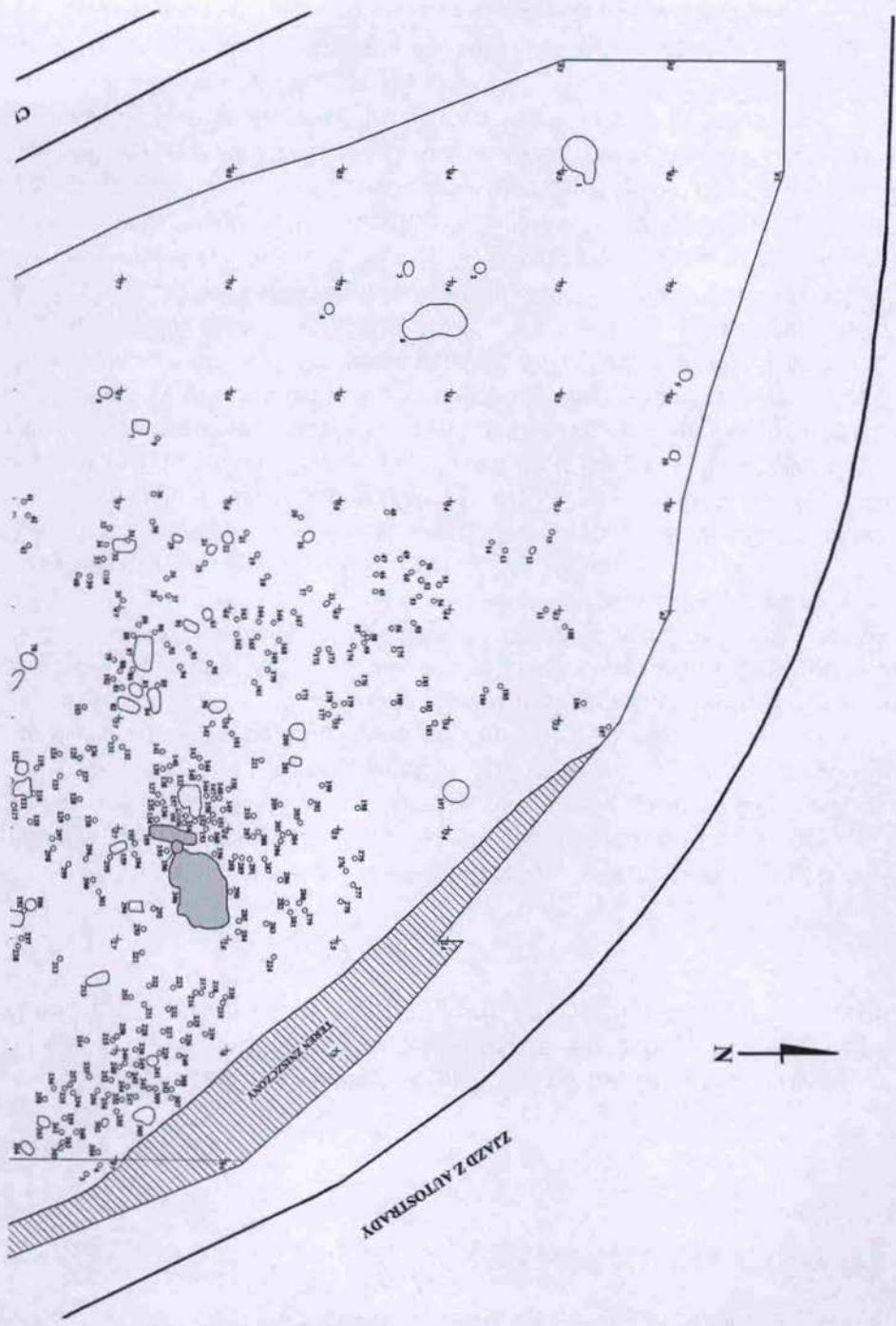
Ratownicze badania wykopaliskowe w obrębie modernizowanej autostrady A4, realizowane przez ekspedycję Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji Patrimonium w Poznaniu, prowadzono w oparciu o umowę z głównym wykonawcą prac Fundacją Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Zleceniodawcą była Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.

W latach 2003 – 2004 ekspedycja prowadziła prace na odcinku Wądroże Wielkie – Krzywa, woj. dolnośląskie. Badaniami wykopaliskowymi objęto obszar pomiędzy liniami rozgraniczenia autostrady a pasem drogowym (w trakcie budowy autostrady w 1934 roku był on objęty nadzorem archeologicznym). Prace prowadzono na czternastu stanowiskach, na dwóch z nich (Modlikowic, stan.1, AUT 3 i Budziwójów, stan.6, AUT 4) nie stwierdzono pozostałości osadnictwa. Na sześciu kolejnych (Odmiany, stan. 3, AUT 1; Jadwisin, stan 1, AUT 2; Złotniki stan. 1, AUT 15; Złotniki stan. 3, AUT 15; Złotniki stan. 4, AUT 15; Prostynia stan. 4, AUT 15) wystąpiły tylko nieliczne fragmenty naczyń ceramicznych lub pojedyncze obiekty o nowożytniej chronologii. W tych przypadkach najprawdopodobniej stanowiska znajdują się poza linią rozgraniczenia, w strefie niezagrożonej pracami budowlanymi. Na pozostałych sześciu (Złotniki, stan. 2, AUT 15; Złotniki, stan. 5, AUT 16; Nowa Wieś Legnicka, stan 6, AUT 17; Nowa Wieś Legnicka, stan. 14, AUT 18; Gniewomierz, stan. 16, AUT 24 i Legnica – Przybków, stan. 76, AUT 34) odkryto pozostałości osadnictwa schyłkowopaleolitycznego, kultury łużyckiej, kultury przeworskiej, z okresu wczesnego i późnego średniowiecza oraz z okresu nowożytnego. Ogółem na wszystkich stanowiskach zbadano powierzchnię 160 arów, na której zarejestrowano 579 obiektów archeologicznych (groby ciałopalne, jamy, dołki postłupowe, paleniska, piece).

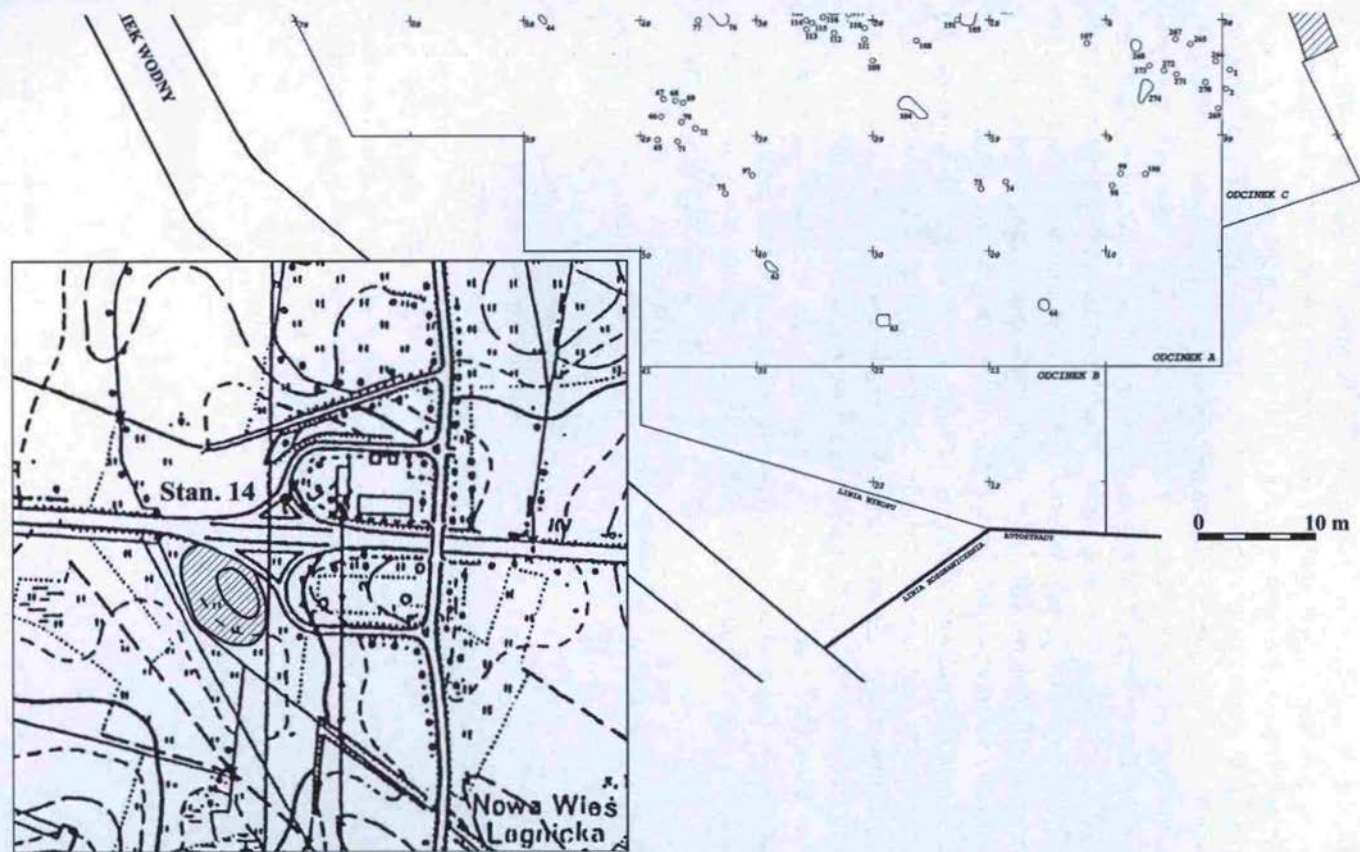
W niniejszym artykule przedstawiono tylko najistotniejsze dane, będące rezultatem przeprowadzonych ratowniczych badań wykopaliskowych.

¹ Publikacja niniejsza została przygotowana na podstawie sprawozdań z badań sporządzonych przez Marka Aniołę, Piotra Osypińskiego, Ryszarda Pietrzaka, Michała Sipa i Tomasza Skorupkę.

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się "pod opaską" przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

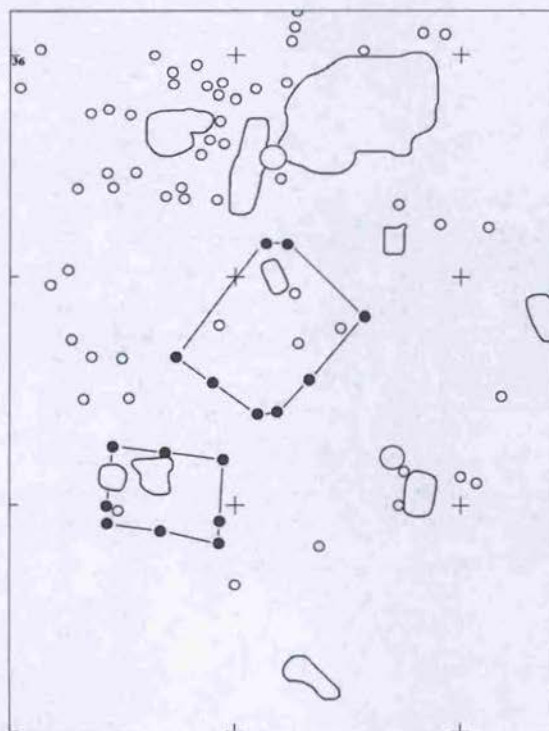

Ryc. 2. Nowa Wieś Legnicka, gm. Legnickie Pole, stan. 14 (AUT – 18). Lokalizacja stanowiska oraz jego plan zbiorczy. Wykonał T. Skorupka

Złotniki, gm. Krotoszyce, stan. 2 (AUT 15)

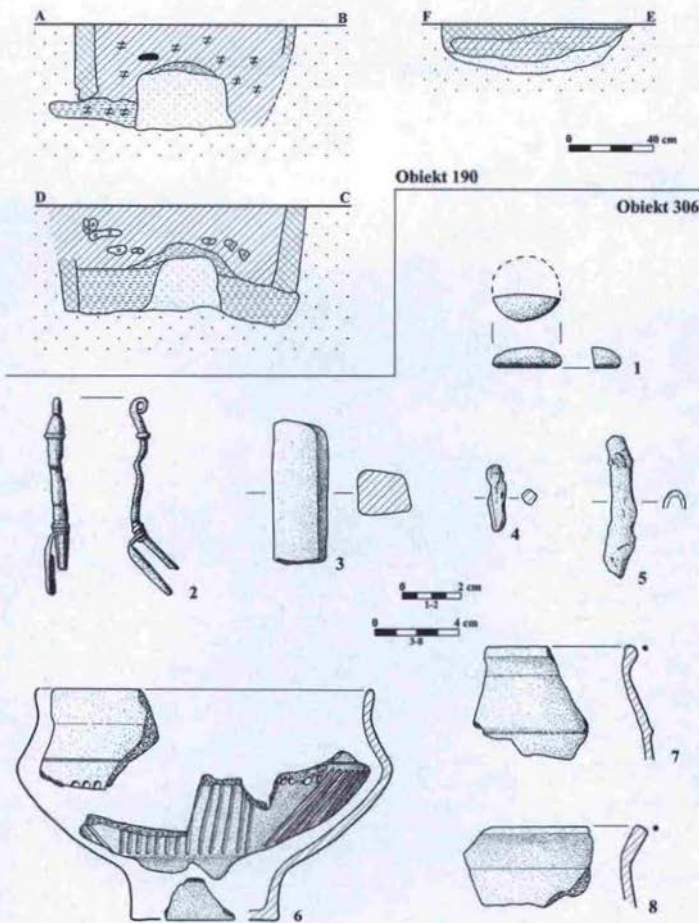
Stanowisko to położone jest na pograniczu Równiny Chojnowskiej i Równiny Legnickiej, na niewielkim wyniesieniu opadającym na zachód w kierunku bezimienego cieku wodnego. Współcześnie teren stanowiska na południe od pasa drogowego zajmuje pole uprawne, natomiast na północ nieużytek porośnięty jest krzewami i drzewami. Stanowisko to zostało zarejestrowane w trakcie budowy autostrady w 1934 roku. Prace terenowe przeprowadzono w 2003 i 2004 roku, kierował nimi mgr R. Pietrzak. Badaniami objęto obszar o powierzchni 16 arów, na której zarejestrowano 207 obiektów archeologicznych - wszystkie na południe od osi autostrady (ryc. 1*). Były to paleniska, jamy i dołki postępujące. Pozyskano liczne fragmenty naczyń ceramicznych, fragmenty kości zwierzęcych, bryłki polepy oraz żelazny nóż i gliniany przęślik. Na stanowisku wyróżniono pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej. Było to 31 obiektów (jamy, paleniska, dołki postępujące). Zapewne z tą kulturą związana jest pewna ilość obiektów, z których nie pozyskano źródeł datujących. Zarejestrowano tutaj również pozostałości osady z okresu wczesnego średniowiecza. Było to 7 obiektów (jamy, paleniska i dołki postępujące). Część z nich była wkopana w obiekty z okresu wpływów rzymskich. W wypełniskach 162 obiektów nie zarejestrowano materiałów źródłowych. Na obecnym etapie badań trudno je przyporządkować poszczególnym jednostkom kulturowym. Będzie to możliwe dopiero po szczegółowej analizie stratygraficznej i strukturze ich wypełnisk. Kontynuacji stanowiska należy spodziewać się na południe od linii rozgraniczenia autostrady.

Dalszym etapem prac na stanowisku będą bezpośrednie nadzory w trakcie prac przy usuwaniu starej nawierzchni autostrady. Badania będą kontynuowane.

Ryc. 3. Nowa Wieś Legnicka, stan. 14 (AUT - 18). Fragment zabudowy osady kultury przeworskiej. Opracował T. Skorupka

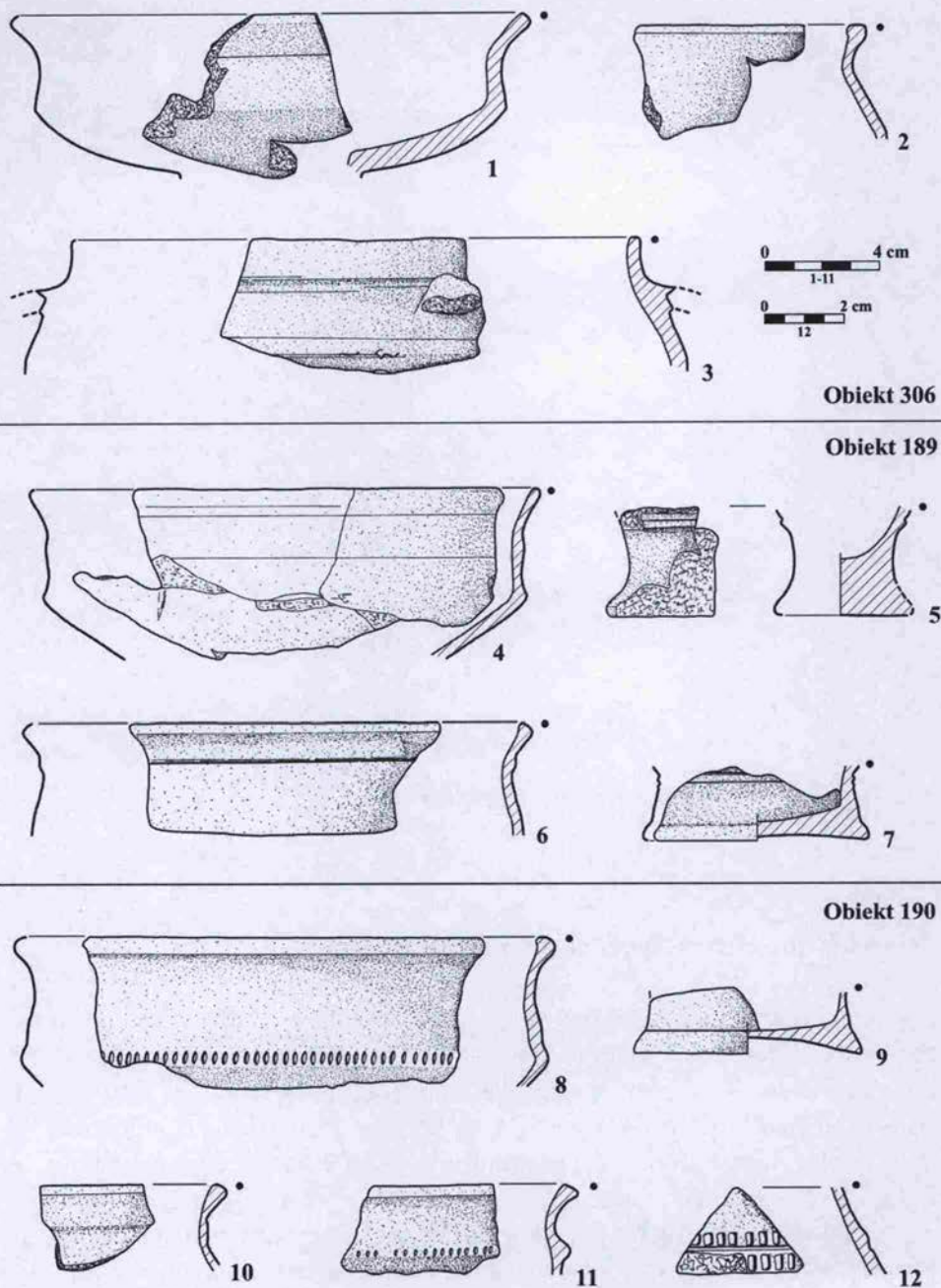

Ryc. 4. Nowa Wieś Legnicka, stan. 14 (AUT - 18). Obiekt 190 oraz wybór ceramiki z obiektu 306 z osady kultury przeworskiej. Rys. T. Skorupka

Złotniki, gm. Krotoszyce, stan. 5 (AUT 16)

Stanowisko to położone jest na pograniczu Równiny Chojnowskiej i Równiny Legnickiej, na niewielkim cyplu o niewielkim stopniu ekspozycji. Na wschód od stanowiska znajduje się zabagniona dolinka, stanowiąca prawdopodobnie pozostałość po wyschniętym zbiorniku wodnym. Obszar badań znajduje się na południe od pasa drogowego. Prace terenowe przeprowadzono w 2003 roku, kierował nimi mgr M. Anioła. Badaniami objęto obszar o powierzchni 17, 5 ara, na której zarejestrowano 6 obiektów archeologicznych (jamy i palenisko). Pozyskany materiał ceramiczny pozwala łączyć znaleziska z osadnictwem kultury łużyckiej, którego centrum najprawdopodobniej znajduje się na południe od rozpoznanego obszaru, poza strefą zagrożoną pracami budowlanymi.

Dalszym etapem prac na stanowisku będą bezpośrednie nadzory w trakcie prac przy usuwaniu starej nawierzchni autostrady. Badania będą kontynuowane.

Ryc. 5. Nowa Wieś Legnicka, stan. 14 (AUT - 18). Wybór ceramiki z obiektów z osady kultury przeworskiej. Rys. T. Skorupka

Nowa Wieś Legnicka, gm. Legnickie Pole, stan. 6 (AUT 17)

Stanowisko to położone jest na pograniczu Równiny Legnickiej i Wzgórz Strzegomskich. Usytuowane jest na południowym zboczu doliny łagodnie opadającej na północny wschód, ku bezimiennemu ciekowi wodnemu, na północ od osi autostrady. Obszar stanowiska jest użytkowany rolniczo. Pracami terenowymi kierował mgr Michał Sip. Badania wykopaliskowe prowadzono w 2003 i 2004 roku. Rozpoznano łącznie powierzchnię 6 arów, na której zarejestrowano 1 obiekt – krzemienię. Zabytki krzemienne (rdzenie, wióry, drapacze) rejestrowano także w warstwach naturalnych występujących na stanowisku. Wstępna analiza zbioru krzemieni (250 egzemplarzy) pozwala na łączenie ich z osadnictwem schyłkowo-paleolitycznym.² Dyspersja materiałów krzemienych wskazuje, że kontynuacji stanowiska należy spodziewać się w kierunku północnym, poza linię rozgraniczenia autostrady.

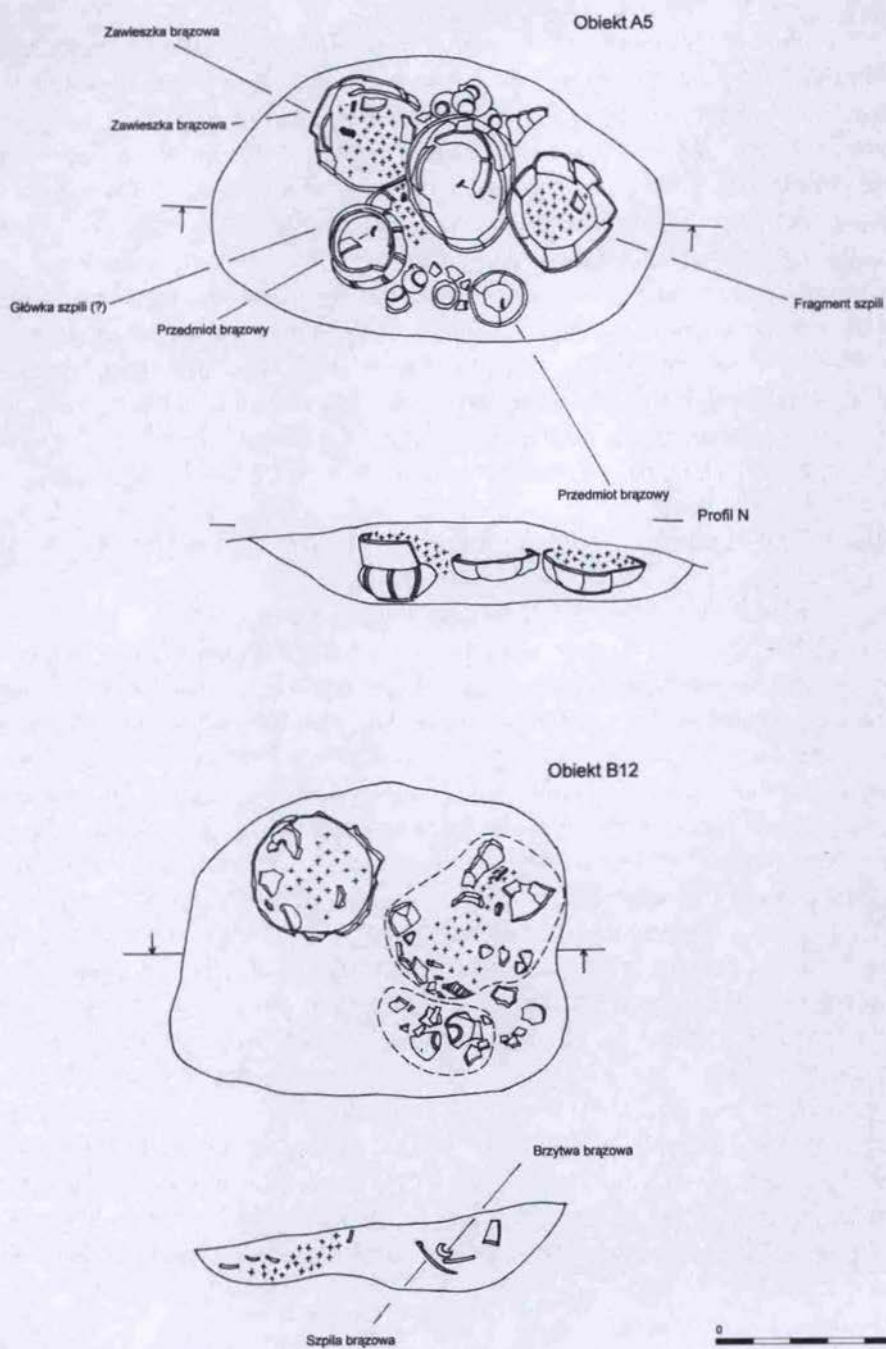
Dalszym etapem prac na stanowisku będą bezpośrednie nadzory w trakcie prac przy usuwaniu starej nawierzchni autostrady. Badania będą kontynuowane.

Nowa Wieś Legnicka, gm. Legnickie Pole, stan. 14 (AUT 18)

Stanowisko to położone jest na Równinie Legnickiej, na stoku niewielkiego cypla opadającego na południe i zachód do niewielkiego bezimiennego cieku wodnego. Sytuowane jest na północ od osi autostrady, na obszarze użytkowanym rolniczo. Pracami terenowymi kierował mgr Tomasz Skorupka. Badania wykopaliskowe przeprowadzono w 2003 roku. Rozpoznano powierzchnię 75 arów, na której zarejestrowano 313 obiektów archeologicznych (ryc. 2). Pozyskano liczne fragmenty naczyń ceramicznych, kości zwierzęce, oselki kamienne, zapinkę brązową, szklany kamyk do gry. Analiza pozyskanych materiałów pozwala łączyć większość odkrytych obiektów z osadą kultury przeworskiej (ryc. 3). Były to jamy, dołki posłupowe, paleniska (ryc. 7**) oraz piece (do wypału ceramiki oraz wapna – ryc. 4 i 6**). Wśród znalezisk należy wyróżnić zapinkę brązową z podwiniętą nóżką (A VI, 161/162 – ryc. 4: 2) oraz szklany kamień do gry, który jest zapewne importem prowincjonalnorzymskim (ryc. 4: 1). Tego typu znaleziska na osadach należą do rzadkości (T. Skorupka, w druku). Ponadto pozyskano liczne fragmenty naczyń glinianych ręcznie lepionych oraz wykonanych na kole garncarskim (ryc. 4 i 5) oraz oselkę i fragmenty nieokreślonych przedmiotów żelaznych (ryc. 4: 3, 4, 5). Osadę wstępnie można datować na późny okres wpływów rzymskich (fazy C1 – C2). Zarejestrowano również jedną jamę z okresu późnego średniowiecza. Wydaje się, że rozpoznano południową strefę osady, pozostała część prawdopodobnie została zniszczona w trakcie budowy zjazdu z autostrady.

Badania zakończono.

² Określenia krzemieni zostało wykonane przez dr J. Kabacińskiego.

Ryc. 9. Legnica-Przybków, stan. 76 (AUT - 34). Plany grobów kultury łużyckiej (ob. A5 i B12).
Rys. B. Targaczewski, P. Walczak

Gniewomierz, gm. Legnickie Pole, stan. 16 (AUT 24)

Stanowisko zlokalizowane jest na pograniczu Równiny Legnickiej i Wzgórz Strzegomskich, na zachodnim stoku morenowego wzgórza opadającego ku niewielkiemu ciekowi wodnemu, który wpływa do zatorfionego, niewielkiego zbiornika wodnego znajdującego się na północ od stanowiska. Współcześnie obszar ten jest użytkowany rolniczo. Pracami terenowymi w 2003 roku kierował mgr P. Osypiński. Badaniami objęto obszar o powierzchni 13, 5 ara (znajdował się on na południe od osi autostrady), na którym zarejestrowano 25 obiektów archeologicznych (jamy, dołki postłupowe, paleniska). Odkryte pozostałości osadnictwa należy łączyć z kulturą łużycką. Pozostała część osady tej kultury znajduje się zapewne w wyższych partiach stoku, już poza linią rozgraniczenia autostrady.

Dalszym etapem prac na stanowisku będą bezpośrednie nadzory w trakcie prac przy usuwaniu starej nawierzchni autostrady. Badania będą kontynuowane.

Legnica-Przybków, gm. Legnica, stan. 76 (AUT 34)

Stanowisko położone jest na pograniczu Równiny Legnickiej i Wzgórz Strzegomskich, na zachodnim zboczu niewielkiego cypla. Na wschód od stanowiska znajduje się zabagnione obniżenie. Obszar badań współcześnie jest użytkowany rolniczo. Stanowisko to zostało zarejestrowane w 1934 roku, kiedy w trakcie budowy autostrady odkryto tam 12 grobów kultury łużyckiej (III okres epoki brązu). Pracami terenowymi w 2004 roku kierował mgr M. Sip. Badaniami objęto obszar 13 arów (na północ i południe od autostrady). Zarejestrowano 22 obiekty archeologiczne (wyłącznie na północ od autostrady – ryc. 8). Wśród nich wyróżniono 10 grobów ciałopalnych, popielnicowych kultury łużyckiej (ryc. 9, 10**, 11**). Ponadto odkryto 12 jam o nieustalonej funkcji, które także należy łączyć z osadnictwem kultury łużyckiej. W grobach oprócz naczyń ceramicznych oraz kości ludzkich stwierdzono brązową brzytwę i brązową szpilę, zawieszkę brązową oraz nieokreślone fragmenty przedmiotów brązowych (ryc. 12** i 13**). Analizując pozyskany materiał źródłowy odkryte cmentarzysko można datować na III – IV okres epoki brązu. Możliwe, że na północ od obszaru badań, już poza linią rozgraniczenia autostrady, znajduje się pozostała część cmentarzyska, a być może i osada kultury łużyckiej.

Dalszym etapem prac na stanowisku będą bezpośrednie nadzory w trakcie prac przy usuwaniu starej nawierzchni autostrady.

Badania będą kontynuowane.

Podsumowanie

Badania wykopaliskowe ekspedycji Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji PATRIMONIUM przeprowadzone w latach 2003 – 2004 na trasie modernizowanej autostrady A4 dostarczyły bardzo zróżnicowanego materiału źródłowego. Część stanowisk zweryfikowano z wynikiem negatywnym (Modlikowic, stan.1 i Budziwojów stan.6), być może są one zlokalizowane poza linią rozgraniczenia autostrady. Na sześciu (Odmiany, stan. 3, AUT 1; Jadwisin, stan 1, AUT 2; Złotniki stan. 1, AUT 15; Złotniki stan. 3, AUT 15; Złotniki stan. 4, AUT 15; Prostynia stan. 4, AUT 15) zarejestrowano jedynie materiały ruchome, które potwierdzają istnienie punktu osadniczego lub wskazują na lokalizację stanowisk w strefie niezagrożonej budową, poza linią rozgraniczenia. Na pozostałych (Złotniki, stan. 2, AUT 15; Złotniki, stan. 5, AUT 16; Nowa Wieś Legnicka, stan 6, AUT 17; Nowa Wieś Legnicka, stan. 14, AUT 18; Gniewomierz, stan. 16, AUT 24 i Legnica-Przybków, stan. 76, AUT 34) odkryto pozostałości cmentarzyska i osad. Interesująco prezentują się wyniki badań na cmentarzysku kultury łużyckiej w Legnicy-Przybkwie, gdzie wznowiono wykopaliska po 70 latach. Korzystając z materiałów archiwalnych udało się skorelować plany obu części cmentarzyska. Także badania na osadzie kultury przeworskiej w Nowej Wsi Legnickiej zapewne uzupełnią stan badań nad późnym okresem wpływów rzymskich na Równinie Legnickiej.

Również pozostałe odkryte materiały źródłowe, po ich wnikliwej naukowej analizie staną się zapewne podstawą do poszerzenia naszej wiedzy dotyczącej pradziejów tej części Dolnego Śląska.

Bibliografia

T. Skorupka

w druku, Szklany kamień do gry znaleziony na osadzie z późnego okresu rzymskiego w Nowej Wsi Legnickiej, stan. 14, woj. dolnośląskie, [w:] Korpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum, Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem polskich, III.

Ryszard Pietrzak

*Archaeological rescue excavations carried out on the route of A4 motorway in 2003 – 2004 by the Poznań Prehistoric Society and Patrimonium Foundation in Poznań.*³

Summary

Rescue excavations within the renovated A4 motorway route carried out by the expedition of the Poznań Prehistoric Society and Patrimonium Foundation from Poznań,

³ This publication is based on reports on research made by Marek Anioła, Piotr Osypiński, Ryszard Pietrzak, Michał Sip, Tomasz Skorupka, and Krzysztof Starzyński.

were performed in accordance with the agreement signed with the main contractor – Adam Mickiewicz Foundation from Poznań. The principal orderer was the General Directorate of National Roads and Motorways.

In years 2003-2004, expedition carried out works in section Wądroże Wielkie – Krzywa. Excavations covered the zone separating motorway and the road, which was under archeological supervision during motorway construction in 1934. Works were conducted within 14 sites, of which 2 yielded no traces and evidence of settlements, namely, site Modlikowic, site 1, AUT 15 and Budzieje site 6, AUT 4. Six other sites (Odmiany, site 3, AUT 1; Jadwisin, site 1, AUT 2; Złotniki, site 1, AUT 15; Złotniki, site 3, AUT 15, Złotniki, site 4, AUT 15; Prostynia, site 4, AUT 15) produced merely few remains of pottery material and single modern features. In the latter case, main sites are most likely located outside the motorway's demarcation line, beyond the scope of construction works. At six remaining sites (Złotniki, site 2, AUT 15; Złotniki site 5, AUT 16; Nowa Wieś Legnicka, site 6, AUT 17; Nowa Wieś Legnicka Site 14, AUT 18; Gniewomierz, site 16, AUT 24; Legnica-Przybków, site 76, AUT 34) archaeologists unearthed settlement traces linked with Late Paleolithic, Lusatian culture, Przeworsk culture, EMA and LMA and modern era. Overall, on 160 ares, 579 archaeological features were evidenced (cremation graves, pits, postholes, hearths, kilns).

Most valuable findings from a perspective of continuous research on prehistoric origins of Legnica plains are represented by Lusatian culture cemetery in Legnica-Przybków, site 76. Ten cremation graves were uncovered, which hold for extension of cemetery already evidenced by archaeologists whilst researching the area for the purpose of motorway construction in 1934 (Fig. 8*). Cemetery is dated approximately back to the IIIrd and IVth period of the Bronze Age (Fig. 9 – 13**). Przeworsk culture settlement detected in Nowa Wieś Legnicka, site 14, will definitely advance to an important source of information on the settlement in Late Roman Period, with empirical outcomes presented to the public. Findings from this area, such as hand-made pottery and made on the potter's wheel, bronze fibula with the foot turned up (A VI, 161/162) as well as the glass-stone made for games allow to date this settlement back to phase C1 – C2 of the Late Roman Period (Fig. 4-7**). Upcoming empirical evidence (to be published) based on findings of Przeworsk culture settlements from site 2 in Złotniki (AUT 15), shall significantly contribute to increase in overall level of knowledge on the topic. This site also yielded EMA settlement with some features dug into older settlement structures (Fig. 1*).

Excavation works carried out in this section within the frameworks of motorway modernization, had a limited surface entrenched, re-confirmed by research. Only relatively small parts of settlements were unearthed. However, in one case (Nowa Wieś Legnicka, site 14, AUT 18), wide-spatial recognition was feasible upon a planned motorway exit. Large part of Przeworsk culture settlement was investigated, with a possibility to determine and extract information from the built-up area.

Figures

Fig. 1. Złotniki, Krotoszyce commune, site 2 (AUT – 15). Overall view of the site.

Fig. 2. Nowa Wieś Legnicka, Legnickie Pole commune, site 14 (AUT – 18). Location of the site and joint map of the area. Drawn by T. Skorupka.

Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour plates at the end of the volume.

- Fig. 3. Nowa Wieś Legnicka, site 14 (AUT – 18). Element of settlement build-up of Przeworsk culture. Drawn by T. Skorupka.
- Fig. 4. Nowa Wieś Legnicka, site 14 (AUT – 18). Feature 190 alongside with Przeworsk culture pottery from feature 306. Drawn by T. Skorupka.
- Fig. 5. Nowa Wieś Legnicka, site 14 (AUT – 18)) Przeworsk culture kiln (feature A147). Photo by T. Skorupka.
- Fig. 6. Nowa Wieś Legnicka, site 14 (AUT – 18.) Przeworsk culture kiln (feature A174). Photo by T. Skorupka.
- Fig. 7. Nowa Wieś Legnicka, site 14 (AUT – 18). Przeworsk culture hearth (feature A294). Photo by T. Skorupka.
- Fig. 8. Legnica-Przybków, Legnica commune, site 76 (AUT – 34). Overall view of the site. Drawn by M. Sip.
- Fig. 9. Legnica-Przybków, site 76 (AUT – 34). Plans of Lusatian culture graves (features A5 and B12). Drawn by B. Targaczewski, P. Walczak.
- Fig. 10. Legnica-Przybków, site 76 (AUT – 34). Lusatian culture urn grave (feature B10). Photo by M. Sip.
- Fig. 11. Legnica-Przybków, site 76 (AUT – 34). Lusatian culture urn grave (feature B16) Photo by M. Sip.
- Fig. 12. Legnica-Przybków, site 76 (AUT – 34). Bronze razor from Lusatian culture (feature B12). Photo M. Sip.
- Fig. 13. Legnica-Przybków, site 76 (AUT – 34). Bronze pin from Lusatian culture grave (feature B12) Photo by M. Sip.